

Průhonická botanická zahrada na Chotobuzi

Průhonická botanická zahrada na Chotobuzi byla založena před 52 lety v r. 1963 a je oddělením Botanického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i. Původní velkorosýs záměr navazující na průhonické zahradnické a botanické tradice byl bohužel realizován pouze zčásti. Přesto zahrada během své existence shromáždila rozsáhlé sbírky kosatců, růží, pivoňek, denivek a pěnišníků. Cílem kolekcí bylo získat a představit veřejnosti jednak původní botanické druhy a jejich variabilitu, a dále pak ukázat průběh šlechtění od historických odrůd pěstovaných již ve středověku po nejnovější trendy šlechtění zahradních novinek.

Nejdůležitější zpracovanou sbírkou botanické zahrady jsou kosatce, a to především kartáčkaté. Unikátní je zejména kolekce historických kosatců, starých, dříve běžně pěstovaných a do přírody místy zplaňujících hybridů. Některé z nich byly původně popsány jako botanické druhy – např. kosatec německý (*Iris germanica*) nebo kosatec bezový (*I. sambucina*). Jsou tu soustředěny kosatce, které většinou dobře známe podle jména, občas se pěstují, i když stále vzácnější a případně zcela mizí z kultury. Identifikace bez možnosti porovnávání živých rostlin je problematická. Sbíрка historických kosatců v Průhonické botanické zahradě se řadí k největším na světě. Kromě nich zde také najdeme široký sortiment zahradních odrůd kosatce bradatého (*I. barbata* hort.; *hortulanorum* – zahradní, zkratka označuje zahradnické jméno bez řádného vědeckého popisu), s důrazem na významné mezníky šlechtění. Zvláštní pozornost je věnována odrůdám výsledným v Čechách a jejich hlavním genetickým zdrojům, dále jsou zastoupeny i kosatce jiných skupin, především kosatce sibiřské, skupiny *spuria* a vodní.

Milan Blažek, přední světový odborník studující kosatce a bývalý vedoucí botanic-

ké zahrady, se rovněž zabýval experimentálním křížením, které prokázalo původ některých historických odrůd. Jeho šlechtění zahradních odrůd kartáčkatých kosatců dosahovalo v 70. a 80. letech 20. stol. světové úrovně a rostliny získaly na mezinárodních soutěžích řadu ocenění.

Ve spolupráci se Středoevropskou kosatcovou společností byla u nás založena testovací zahrada. Průběžně během roku vyškolení soudci hodnotí novinky šlechtění zaslané a vysazené v této zahradě a současně veřejnost může volit Průhonický kosatec (vyplněním anketního lístku). První soutěž novinek probíhá letos.

V r. 2006 se kolekce kosatců stala součástí Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin a agrobiodiverzity, letos byl program rozšířen o denivky a pivoňky.

Kosatce, růže, ale i denivky a pivoňky, které představují základ genofondových sbírek, jsou rostliny s tisíciletou tradicí pěstování. Navíc jde o rostliny užitkové (léčivky, zelenina), což též podpořilo jejich šíření a další pěstování. Mnohé odrůdy druhotně zplaněly a v přírodě přetrvávají dlouhou dobu v okolí klášterů nebo hradních zřícenin. Ačkoli si málokdo uvědomí, že historické odrůdy okrasných rostlin jsou kulturním dědictvím, ve kterém se zrcadlí významné historické události, rostliny se stěhovaly společně se středověkými nájezdníky i s misionáři, šlechtění rychle reagovalo na dovoz novinek ze zámorí a samozřejmě též podléhalo módě. O tom vypráví příběh genofondových sbírek, který je součástí výstavy Botanické příběhy – Svět rostlin od poznání k využití, uspořádané ke 125. výročí založení České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (ČAVU; viz také Živa 2012, 2: XLI).

Botanická zahrada na Chotobuzi byla dlouho pouze omezeně přístupná veřej-

2

nosti. Snaha plně využít její sbírky nejen pro odbornou, ale i širokou veřejnost, byla částečně naplněna v letech 1993–96, kdy byl získán grant Ministerstva životního prostředí ČR na založení expoziční zahrady o rozloze 3,5 ha. Zahrada však byla i po osazení novými sbírkami přístupná jen v pracovních dnech a jeden nebo dva víkendy v roce. V r. 2011 jsme díky dotaci v rámci Programu na podporu druhové diverzity neprodukcí rostlin a zachování jejich genových zdrojů (Státní fond životního prostředí) mohli začít s revitalizací pomologického arboreta, bývalých matečnic Průhonického parku a sbírky botanických růží, kterou založil již ve 30. letech přední světový rhodolog Ivan Klášterský. Část z těchto ploch je letos poprvé zpřístupněna v rámci zmíněné výstavy ČAVU, byl zde vybudován výstavní stan Kopule a vodní zahrada s ukázkami ze Sbírký vodních a mokřadních rostlin Botanického ústavu AV ČR, v. v. i., v Třeboni.

V r. 2015 je Průhonická botanická zahrada otevřena od 30. dubna do 13. září denně mimo pondělí, od 9 do 17 hodin. Je součástí návštěvnického okruhu Průhonického parku, neplatí se do ní zvláštní vstupné. Přehled pěstovaných rostlin viz databáze Unie botanických zahrad ČR na www.florius.cz/botanickystav, o sbírkách a dění v zahradě na www.ibotky.cz.

1 Odrůdy zahradních kartáčkatých kosatců (*Iris*) se vyznačují velkou pestrostí barev, kterou získaly během více než 200 let trvajících intenzivní šlechtitelské práce.

2 První zmínky o pěstování kosatce Kaempferova (*I. ensata*) pocházejí z Japonska z 15. stol. Tento druh nejprve sloužil jako rostlinný kalendář. Pěstoval se na hrázích rýžových polí a doba, kdy rozkvétal, byla vhodná k výsadbě rýžových sazenic na pole. Teprve později se začíná pěstovat jako okrasná rostlina a objevují se první odrůdy. Do Evropy a USA byl dovezen v druhé polovině 19. stol. Zájem o tuto skupinu kosatců přerušila nenávisť vůči Japoncům během druhé světové války. Snímky P. Sekerky

